

- Sotavankien ottaminen on yhtä vanha käytäntö kuin ovat sodatkin. Vankien ottamista on myös aina pyritty sääntelemään. Nykyään sotavankeja koskevat sodan oikeussäännöt perustuvat pääosin vuonna 1949 solmittuun kolmanteen Geneven sopimukseen.

→ Oppitunti 6:
SOTAVANGIT

→ TAVOITTEET

- Oppilaat ymmärtävät siviilin ja sotilaan välisen eron aseellisessa selkkauksessa.
- Oppilaat tietävät, kuka on sotavanki, ja sisäistävät eron sotavangin ja tavallisen vangin asemassa.
- Oppilaat ymmärtävät, että sodassa on sääntöjä, jotka suojaavat vangiksi jääneitä taistelijoita ja tuntevat sotavangit keskeisimmät oikeudet.

Sodassakin on säännöt.
OPPIMATERIAALI
YLÄKOULUILLE
JA LUKIOILLE

Jo muinaiset roomalaiset...

Sotivat osapuolet ovat kautta historian aseellisten selkkausten aikana vankinneet vihollisen taistelijoita. Antiikin aikoina sotavankeja otettiin orjatyövoimaksi. Esimerkiksi Rooman valtakunnan talous perustui pitkälti orjiin, ja lukuisat sodat takasivat, että uutta työvoimaa oli aina saatavilla.

Valtakunnat ja valtiot ovat laatineet kautta aikojen sopimuksia vankien kohtelusta, näin esimerkiksi ristiretkien aikana. Esimerkkejä ohjeista voi löytää myös Raamatusta ja Koraanista.

Sodan oikeussääntöjen nykyinen sotavankeja koskeva sääntely perustuu vuoden 1949 kolmanteen Geneven sopimukseen. Se käsittelee sotavankeja ja on saatettu voimaan maailmanlaajuisesti. Kolmatta Geneven sopimusta tarkentamaan ja osittain laajentamaan laadittiin vuonna 1977 ensimmäinen lisäpöytäkirja. Myös lisäpöytäkirja on ratifioitu laajasti, joskin sen ulkopuolelle on jätetty joitakin merkittäviä valtioita, kuten Yhdysvallat ja Intia.

Vain sotilas voi joutua sotavangiksi

Vain taistelijat eli sotilaat voivat osallistua rankaisematta sotimiseen. Jos taistelija joutuu aseellisessa selkkauksessa vihollisen vangitsemaksi, hänestä tulee sotavanki. Vain sotilas voi olla sotavanki.

Kansainvälinen oikeus tunnustaa sotavangin aseman kuitenkin vain valtioiden välisissä selkkauksissa. Tänä päivänä monet selkkaukset ovat sisällissotia tai muita valtion sisäisten ryhmittymien välisiä taisteluita. Näissä selkkauksissa vastapuolen vangitsemat sotilaat eivät ole oikeutettuja Geneven sopimusten mukaiseen sotavangin asemaan.

Kun aseelliset ryhmittymät taistelevat esimerkiksi oman valtionsa valtiovaltaa vastaan, kiinni jääneet ryhmittymien jäsenet voidaan tuoda kansallisten tuomioistuinten eteen ja heidät voidaan tuomita valtiovaltaa vastaan teh-

dyistä väkivaltateoista. Sotavangin aseman puuttuminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että näillä sotilailta ei olisi oikeutta inhimilliseen kohteluun vankeutensa aikana. Heidän perustarpeistaan tulee huolehtia, eikä heitä ei saa kiduttaa tai kohdella muuten huonosti. Samoin heillä tulee olla oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Sotavankien ottamisella pyritään heikentämään vastustajan sotilaallista voimaa ja sodan oikeussääntöjen mukaan se on sallittua. Sotavangin kiinniotto ei siis perustu siihen, että hän olisi tehnyt jotain lainvastaista. Tästä syystä sotavankia ei myöskään saa rangaista vihollisuuksiin osallistumisesta vaan hänet voidaan vangita vain siksi, ettei hän osallistuisi sotatoimiin.

Taisteluihin osallistuminen ei siis riitä syyksi rangaista sotavangiksi otettua sotilasta. Sotilasta voidaan rangaista ainoastaan sodan oikeussääntöjen rikkomisesta. Ero siviileihin on merkittävä, sillä siviiliä voidaan rangaista sodassa tehdystä väkivaltaisuuksista, esimerkiksi vastapuolen sotilaiden haavoittamisesta tai tappamisesta.

Sodassa vangitulla sotilaalla on aina oikeus sotavangin asemaan. Sotavangiksi ei voida ottaa lääkintäjoukkoja tai uskonnollisissa tehtävissä palvelevia henkilöitä. Näillä erityisryhmillä on kuitenkin oikeus samaan kohteluun kuin sotavangeilla. Lisäksi heillä on oikeus toimia omassa tehtävässään sotavankien hyväksi.

Sotavangin asema

Sotavangit ovat sodan oikeussääntöjen mukaan oikeutettuja suojeluun ja heitä tulee kohdella kaikissa tilanteissa inhimillisesti ja tasapuolisesti. Heillä on oikeus esimerkiksi riittävään maksuttomaan toimeentuloon ja terveydentilansa edellyttämään lääkärinhoitoon. Heidän majoitusolosuhteensa tulee olla riittävän hyvät, ja heillä on oikeus pitää henkilökohtainen omaisuutensa sekä pukeutu-

miseen ja ravitsemiseen tarkoitettuun varusteeseen.

Sotavangeilla on myös oikeus pitää yhteyttä ulkomaailmaan. Heillä on esimerkiksi oikeus lähettää ja vastaanottaa kirjeitä. Lisäksi heille tulee taata oikeus harjoittaa omaa uskontoaan sekä henkisiä ja ruumiillisia harrastuksia. Sodan oikeussäännöt määräävät, että sotavankileireille on myös pystytettävä kanttiineja, joista sotavangit voivat hankkia itselleen käyttöesineitä ja ruokatavaroita sopivaan hintaan.

Sotavangeiksi otettujen lasten erityistarpeet tulee ottaa huomioon. Lasten tulee muun muassa saada majoitusta erilleen aikuisista vangeista ja heidät pitää pyrkiä kotiuttamaan mahdollisimman pian. Tämä erityiskohtelu perustuu siihen, että lapset ovat tällaisessa tilanteessa erityisen haavoittuvaisia.

Sotavangit pidättänyt valtio voi edellyttää, että he tekevät työtä. Työ on kuitenkin suhteuttava sotavankien tilaan, eikä se saa olla vaarallista tai nöyryyttävää. Sotavangilla on aina oikeus saada palkkaa työstään. Heitä ei saa pakottaa sotilaalliseen työhön, esimerkiksi taistelemaan omia joukkojaan vastaan.

Sodan oikeussääntöjen mukaan sotavankeja ei myöskään saa kohdella väkivaltaisesti eikä heitä saa kiduttaa henkisesti tai fyysisesti. Koska sotavankueiden tarkoituksena on estää vangittua henkilöä osallistumasta vihamielisyyksiin, hänet tulee vapauttaa ja kotiuttaa, jos hän ei enää kykene taistelemaan. Viimeistään sodan päätyttyä sotavangit on viipymättä vapautettava.